

SLOVNÍK SLOVANSKÉ
LINGVISTICKÉ
TERMINOLOGIE

1

СЛОВАРЬ СЛАВЯНСКОЙ
ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ
ТЕРМИНОЛОГИИ

DICTIONARY OF
SLAVONIC LINGUISTIC
TERMINOLOGY

1977

HELMUT BUSKE VERLAG HAMBURG

491.803

SE63

v.1

I.

1.1. Slovník slovanské lingvistické terminologie (dále SSLT) je vícejazyčný konfrontační slovník terminologický. Zahrnuje základní jazykovědnou terminologii ve všech slovanských jazycích a vykládá ji překladovými ekvivalenty v třech jazycích západních (angličtině, francouzštině a němčině).

1.2. Slovník se soustřeďuje na lingvistickou terminologii užívanou v slavistických pracích: to znamená, že vedle termínů obecné povahy, neomezených na pojmenování jevů jednoho jazyka nebo skupiny jazyků, přináší termíny pro pojmy a jevy, které se vyskytují jako specifické jen v slovanských jazycích, nebo termíny, kterých se v slavistice tradičně užívá. Nezahrnuje však termíny pro pojmy a jevy omezené na skupiny jiných jazyků, např. klasických, orientálních, kavkazských ap.

1.3. SSLT obsahuje 2266 heslových pojmů-termínů. Rozsah terminologie ve slovníku je zhruba určován požadavky kladenými na absolventy studia slavistických oborů na vysokých školách. Představuje tedy jistý terminologický standard užívaný v základních pracích oboru. Pomíjí termíny výlučné, úzce speciální nebo pojmy-termíny individuální.

2.1. Slovník slovanské lingvistické terminologie vychází ve dvou svazcích: v prvním svazku je terminologie zpracována z hlediska systémového uspořádání pojmů-termínů, druhý svazek obsahuje abecední rejstříky termínů (zpracovaných v prvním svazku) podle jednotlivých jazyků zastoupených v SSLT.

2.2. V prvním svazku jsou termíny uspořádány do 9 kapitol: 1. kapitola obsahuje termíny obecně lingvistické, v 2.–7. kapitole jsou termíny rozděleny podle jednotlivých rovin jazykové stavby (od termínů fonetických a fonologických po termíny syntaktické) – v samostatné kapitole (8.) jsou zpracovány termíny stylistické (jsou tam pojaty – podle tradice slovníků lingvistické terminologie – ve výběru i termíny z poetiky), v 9. kapitole, dodatkové, jsou zpracovány termíny nových lingvistických směrů, metod a škol.

2.2.1. Prudký rozvoj lingvistického myšlení a bádání v světové lingvistice v posledních třiceti letech má své důsledky i v oblasti lingvistické terminologie. Proto jsou do slovníku zahrnuty i některé obecněji přijímané termíny nových lingvistických směrů, metod a škol. Jsou zpracovány v samostatné dodatkové (9.) kapitole podle zásad odlišných od zásad pro uspořádání termínů v základních kapitolách. Jsou rozvrženy do devíti paragrafů: § 1 distribuční analýza, § 2 analýza na bezprostřední složky, § 3 transformační analýza, § 4 konfigurační analýza, § 5 generativní gramatika, § 6 glosematika, § 7 jazyková komunikace, § 8 kvantitativní struktura jazyka, § 9 strojový překlad.

2.3. Vnitřní uspořádání a rozčlenění termínů v jednotlivých kapitolách se zakládá na systémové hierarchii tak, aby vynikly vztahy systémové nadřazenosti a podřazenosti

termínů, resp. systémové souřadnosti. K odhalení těchto vztahů přispívá i číselné označení indexem, který je u každého termínu.

3.1. Základem systémového uspořádání slovanské lingvistické terminologie v 1. svazku je její zpracování v základních východiskových jazycích. Jsou jimi (až na jednotlivé výjimky) čeština a slovenština. Termín má zde platnost pojmově identifikační, představuje jednu pozici v pojmovém systému oboru (a je proto označen i samostatným číselným indexem). Pojmy fixované formální terminologickou podobou ve východiskových jazycích jsou zároveň onomaziologickým východiskem pro zpracování terminologických ekvivalentů v ostatních jazycích. — Termíny ve východiskových jazycích jsou tištěny polotučně.

3.2. Povahu východiskových termínů mají v jednotlivých případech i termíny v jiných slovanských jazycích. Je tomu tak především ve dvou případech: a) jde-li o označení jevu, který se jako specifický vyskytuje jen v daném jazyce (např. 1-5-23-5(R) пространство), b) jde-li o pojem-termín vypracovaný v dané lingvistické tradici a v ní užívaný (např. 4-2-15(P) wyrażenie, 4-2-16(P) zwrot, 4-2-17(P) fraza).

3.3. Termíny uvedené jako ekvivalenty v ostatních slovanských jazycích jsou ekvivalentními pojmenováními pojmu-termínu uvedeného ve východiskovém jazyce, a to buď v daném jazyce už užívanými a ustálenými, nebo pro označení příslušného pojmu nově vytvořenými a doporučovanými.

3.4. Aby byla slovanská lingvistická terminologie zpřístupněna slavistům z jiných jazykových oblastí, byly vypracovány ekvivalenty ve třech světových jazycích, v angličtině, francouzštině a němčině. Bylo by možno uvažovat ještě i o vypracování ekvivalentů ve španělštině a italštině, poněvadž jsou tyto jazyky zastoupeny v mnoha existujících slovnících lingvistické terminologie. Ekvivalenty v uvedených západních jazycích mají na rozdíl od ekvivalentů v jazycích slovanských poněkud jiný charakter; nepodávají svědectví o stavu a propracovanosti terminologie v příslušném jazyce, nýbrž do popředí vystupuje především jejich funkce překladová a informativní, tj. informovat o pojmech-termínech zpracovaných v SSLT volbou přílehavého terminologického ekvivalentu, buď běžně užívaného, nebo i nově vytvořeného, často ve formě termínu značně popisného.

3.5. Vypracovat vyhovující a pro účely lexikografického zpracování slovanské lingvistické terminologie v konfrontačním slovníku nosnou pojmovou základnu v systémovém uspořádání byl úkol složitý a nesmírně obtížný. Neexistuje a nebyl dosud vypracován jednotný obecněji přijímaný pojmový systém lingvistický. Stále se vyvíjí a propracovává i systematika a pojmosloví dílčích lingvistických disciplín. Jsou zde rozdíly mezi jednotlivými národními tradicemi, jsou rozdíly mezi jednotlivými směry i uvnitř jednotlivých národních tradic. Na tradiční pojmoslovné a terminologické soustavy se navrstvují nové termíny nebo jejich modifikace. To vše bylo třeba zvážit při práci na základním systémovém uspořádání terminologie, které se stalo podkladem pro zpracování lingvistické terminologie v SSLT a pro vypracování příslušných ekvivalentů.*

3.6. Systémový způsob zpracování terminologie v 1. svazku umožnil s úspěchem řešit některé problémy spojené s lexikografickým zpracováním mnohoznačných (polysémních) termínů ve vícejazyčných terminologických slovnících. Rozložení polysémních, resp. homonymních termínů není ve všech jazycích stejné, tzn. že se projevují rozdíly v terminologických ekvivalentech v konfrontovaných jazycích. Např. v češtině a v některých jiných

* Srov. k tomu stati ve sbornících připravených Mezinárodní terminologickou komisí lingvistickou, *Славянска лингвистична терминология I* (София 1962), II (София, v tisku).

jazycích jsou diferencovány pojmy „slang, argot“ a označeny dvěma termíny–formami, v ostatních jazycích takto diferencovány nejsou, takže jeden mnohoznačný termín pokrývá oba významy (1. slang, 2. argot). Má-li jedna termínová forma dva nebo více významů i ve východiskových jazycích, objeví se se samostným číselným označením a s diferenciací pomocí indexu na různých místech podle zařazení v systémovém uspořádání (např. 1-1-1 (Č) jazyk 1, 2-7-1 (Č) jazyk 2).

4.1. Slovník slovanské lingvistické terminologie, v němž jsou podle zvolených zásad shromážděny a zpracovány termíny ze všech slovanských jazyků, chce plnit především tyto funkce: 1. registrující a informativní; překladovou, 2. stabilizační, popř. normalizační, 3. stimulační, 4. koordinační. Základní je funkce registrující a informativní ve spojení s funkcí stabilizační a normalizační. Zřetel k vyváženému spojení obou funkcí určoval i rozsah a míru terminologie a terminologických variant a synonym zařazených do slovníku. Informativní cíle se projevují např. v tom, že se někdy uvádějí termíny z hlediska stabilizačních, popř. normalizačních tendencí nedoporučované, ale vyskytující se dosud v současné lingvistické produkci.

Stav lingvistické terminologie v jednotlivých slovanských jazycích je závislý mj. na rozsahu lingvistické tvorby a na délce lingvistické tradice. Situace v jednotlivých jazycích je proto značně rozdílná. Jedním z cílů SSLT bylo tedy – v soulase s funkcí koordinační – terminologii v některých jazycích dotvářet formou terminologických ekvivalentů. Slovník tak plní výrazně i funkci stimulační.

SSLT si neklade ve větší míře cíle normalizační. Normalizace lingvistické terminologie je záležitostí lingvistů a lingvistických institucí v jednotlivých zemích. Ve volbě a výběru terminologických ekvivalentů se však jistě normalizační tendence projevují. Jedním z faktorů, které se mohou při normalizačním úsilí uplatnit, je i zřetel ke koordinaci slovanské lingvistické terminologie. Koordinační funkce SSLT je výraznější v oblasti terminologie nových směrů lingvistických v kap. 9 při vytváření terminologických ekvivalentů v jednotlivých jazycích, přičemž je často východiskem terminologie anglická a ruská. Celkově však SSLT vytváří spíše předpoklady pro možnou výraznější koordinaci slovanské lingvistické terminologie.

4.2. Při úvahách o koordinaci slovanské lingvistické terminologie vystupuje do popředí otázka vztahu termínů domácího původu a termínů internacionálních a s tím spojená otázka internacionalizace lingvistické terminologie. Obecně lze mluvit o dvojvrstevnosti terminologie ve všech slovanských jazycích. Poměr obou vrstev, vrstvy termínů domácího původu a termínů internacionálních (hlavně původu řeckého a latinského), je v jednotlivých slovanských jazycích rozdílný. Skutečný poměr obou vrstev termínů existujících v současném úzu se obrátí ve zpracování ekvivalentů (ve volbě terminologických variant) ve všech jazycích kromě jazyků východiskových; přihlíží se přitom k dnešní frekvenci internacionálních termínů. Z pořadí, v němž se terminologické ekvivalenty v slovníku uvádějí, nelze však vyvozovat o této frekvenci jednoznačné a přímočaré závěry. Některé odchylky ve zpracování paralelních hesel (nebo týchž složek termínů zastoupených v různých kapitolách) jsou motivovány rozdílem mezi pojmem–termínem, který je součástí vědecké terminologie, a pojmem–termínem, který převládá v terminologii školské.

V základních východiskových jazycích (češtině a slovenštině) byla uplatněna zásada klást z důvodů snadnější pojmové identifikace důsledně na první místo termín internacionální (popř. citátový), pokud se vyskytuje, bez zřetele ke skutečné frekvenci v obou jazycích.

V SSLT se uvádějí i termíny citátové (lexikální citáty z cizích jazyků, zvl. z latiny, např. v terminologii fonetické chordae vocales, labia vocalia, <plicae vocales>). Tyto termíny

mají rozdílnou frekvenci v jednotlivých jazycích a také různý charakter, zpravidla jsou však výlučně odborné a mohou se fakultativně vyskytnout v úzce odborných, vědeckých textech ve všech slovanských jazycích. Podle zvolených zásad se důsledně uvádějí ve východiskových jazycích (podobně jako ostatní termíny internacionální), a to vzhledem k připomenuté funkci pojmově identifikační. Proti jejich hromadnému uvádění jako terminologických variant v ostatních jazycích však mluví jejich výrazné frekvenční omezení a také hledisko úspornosti lexikografického zpracování (tyto termíny mají vzhledem ke své citátovosti v podstatě jednotnou a neměnnou podobu). Neuvedení citátového termínu v těchto jazycích však neznamená neexistenci ve vědecké produkci; fakultativnost jejich výskytu lze vždy předpokládat.

5.1. Pořadí slovanských jazyků v SSLT je na základě principu geografického a dále se zřetelem k užívané grafické podobě (latinka, cyrilice), aby se sled těchto podob nepřerušoval, toto: čeština (Č), slovenština (S) – jako základní jazyky východiskové –, polština (P), hornolužická a dolnolužická srbština (HLS(DLS)); ruština (R), ukrajinština (U), běloruština (BR); bulharština (B), makedonština (M), srbochorvatština, chorvatosrbština (SH = HS), slovinština (SL).

Světové jazyky jsou uvedeny v pořadí: angličtina (E), francouzština (F), němčina (D).

5.2. V grafickém uspořádání prvního svazku SSLT jsou na dvou protilehlých stránkách umístěny východiskové termíny a jejich ekvivalenty ve všech jazycích, a to tak, že se v horní polovině dvojstránky uvádějí na levé straně ve čtyřech kolonkách termíny západních jazyků slovanských, na pravé straně termíny východních jazyků slovanských (čtvrtá kolonka je vyhrazena číselnému označení jednotlivých pojmově–terminologických pozic), v dolní polovině dvojstránky pak po levé straně ve čtyřech kolonkách termíny jižních jazyků slovanských a po pravé straně ve třech kolonkách termíny ve třech západních jazycích (čtvrtá kolonka je rovněž vyhrazena pro číselné označení místa termínu v systémovém uspořádání). Je tedy toto uspořádání symetrické a v největší možné míře přehledné.

5.3. V koloně vyhrazené termínům srbochorvatským (= chorvatosrbským) se šikmou čarou (lomítkem) oddělují ekavské a jekavské varianty termínů. O principu zpracování variant v této koloně a o jejich poměru viz podrobně dále na s. XII.

V koloně vyhrazené ekvivalentům lužickosrbským se uvádějí jako základní termíny hornolužické; jen v těch případech, kdy je doložen v odborné lingvistické literatuře odlišný termín dolnolužický, uvádí se vedle základního termínu hornolužického se zvláštním označením (DLS).

V koloně terminologie anglické se uvádějí i variantní podoby termínů užívané v americké lingvistické literatuře. Tyto varianty jsou označeny zkratkou *Am.* nebo *esp. Am.*

6.1. SSLT je konfrontační slovník terminologický. Jeho cílem je, aby základní (centrální) význam, určený místem, které zaujímá příslušný pojem v systému lingvistických pojmů–termínů, byl zachycen odpovídajícími adekvátními ekvivalenty v konfrontovaných slovanských jazycích a vyložen příslušnými ekvivalenty v jazycích západních.

6.2. SSLT nepodává (až na některé výjimky) výklady termínů, není slovníkem výkladovým. Nemůže proto zachytit rozdílná pojetí termínů (např. termínu morfém, syntagma, styl atd.), rozdíly v jejich vymezení v jednotlivých lingvistických tradicích, u významných představitelů různých směrů a škol ap. Základní pojetí a význam termínu zčásti vyplývají z místa termínu v systémovém zpracování terminologie v SSLT.

6.3. Výklady termínů se v SSLT podávají jen v některých jednotlivých případech. Kritériem byla v mnoha případech potřeba identifikace pojmu výkladem, a to i se zřetelem k vypracování a volbě adekvátních ekvivalentů v příslušných jazycích. Z toho důvodu se uvádějí výklady důsledně v těch případech, kdy jde o termíny specifické pro daný jazyk nebo danou tradici, jde-li tedy o východiskové jazyky jiné než čeština a slovenština.

6.4. Zaměření slovníku, zvolená koncepce i vypracované lexikografické zásady umožnily vyhnout se některým nedostatkům, s kterými se setkáváme ve vícejazyčných terminologických slovnících s abecedním řazením, především neadekvátnosti a nepřesné korespondenci ekvivalentů v některých složitějších případech.

7.1. V Slovníku slovanské lingvistické terminologie je zastoupeno několik typů zpracování heslového odstavce:

a) jen heslový termín bez výkladu a exemplifikace (např. 1-2-3 text, 1-4-8 jazyková kultura, 1-5-9 bilingvismus, dvojjazyčnost);

b) heslový termín s výkladem (stručným vymezením pojmu vytčením jeho znaků, např. 1-5-22 diglosie — *existence dvou koteritoriálních jazyků s různou sociální nebo kulturní funkcí*; 1-5-20 (R) младописьменный язык — *язык народностей получивших письменность в новейший период*). Výklady se uvádějí u východiskových termínů v příslušném jazyce a v anglickém překladu;

c) heslový termín s výkladem a exemplifikací (např. 4-2-8 idiom, idiomatismus — *ustálené spojení slov s odstínem svéráznosti, které se pocituje — též z hlediska překladu — jako zvlášť charakteristické pro daný jazyk, např. dát někomu co proto*);

d) heslový termín s exemplifikací (např. 4-2-6-1 volné spojení [slov], např. *zajímavá kniha*, 4-3-18-3 úplné synonymum, např. *ortografie — pravopis*);

e) heslový termín exemplifikovaný výčtem termínů podřazených (jsou uvedeny ve složených závorkách); k těmto výčtovým termínům se uvádějí příslušné ekvivalenty v jednotlivých jazycích; výčet termínů uváděných v exemplifikaci může být buď úplný (např. 8-6-3-1 umělecký žánr {lyrika, epika, dramatika}), nebo částečný, příkladový (např. 8-6-3-1-1 umělecká žánrová forma {óda, novela, tragédie...}); pak má úlohu ilustrační a to se naznačuje třemi tečkami.

7.2. Vedle základního termínu, který představuje ve východiskových jazycích pojmově identifikační jednotku, uvádějí se ve výběru — jak v jazycích východiskových, tak i v jazycích ekvivalentových — terminologické varianty, popř. terminologická synonyma (především z hlediska funkce registrující a informativní). Tak jsou zastoupeny vedle termínů domácích termíny internacionální, vedle termínů vědeckých termíny školské, vedle termínů běžně užívaných termíny řidší (ve výjimečných případech termíny individuální), vedle termínů tradičních termíny doporučované a konečně se ojedinele uvádějí se zvláštním označením i termíny nedoporučované, odmítané.

K určení a charakteristice terminologických variant se neužívá slovních kvalifikátorů, jak je obvyklé v slovnících výkladových, nýbrž volí se označení grafické: Ve dvojitých hranatých závorkách [] se uvádějí termíny nedoporučované, takové, které se z různých důvodů pokládají za nevhodné. Ve špičatých závorkách < > se uvádějí termíny sice dosud neustálené nebo individuální, ale doporučované, nebo vytvořené národní terminologickou komisí jako návrhy ekvivalentů pro termíny východiskového jazyka.

V těch případech, kdy variantní podoby víceslovných termínů obsahují členy společné, uvádí se místo úplného variantního termínu jen jeho rozdílná složka, a to v kulaté závorce

za příslušnou synonymní složkou základního termínu (např. 4-2-2-1 nemotivované (značkové) pojmenování, 4-2-3 ztráta motivovanosti (popisnosti)).

7.3. Pojmenovává-li jedna termínová forma několik lingvistických pojmů, je-li tedy polysémní nebo homonymní, uvádí se v příslušných pozicích pojmového uspořádání a označuje se číselným indexem za termínem (např. 1-1-1 jazyk 1; 2-7-1 jazyk 2). Pro úsporu místa se však neuvádějí v samostatných pozicích ty termíny, jejichž polysémie je ve všech jazycích běžná a systémová (jako např. polysémie termínů označujících jednak gramatickou kategorii, jednak příslušný tvar).

7.4. Termíny se uvádějí v reprezentativním slovníkovém tvaru, kterým je zpravidla nominativ singuláru. Jen v těch případech, kdy jde o pojmenování celých kategorií (např. v 6. kapitole slovníku pojmenování onomaziologických kategorií) a kdy se příslušného substantiva v singuláru užívá řidčeji, byl jako reprezentativní zvolen tvar plurálový. V některých případech je tato podoba označena zkratkou *pl.*

U víceslovných termínů se zachovává takový pořádek slov, který se v daném jazyce ustálil (např. 4-5-1 (Č) zastaralé slovo, (P) wyraz przestaraly, (E) obsolete word, (F) mot désuet). Není ovšem ve všech případech jednotný, a tak se zaznamenávají některé termíny s vžitým pořádkem inverzním.

7.5. Systémové vztahy mezi termíny, zejména vztahy pojmové podřazenosti, se ve slovníku vyznačují číselným indexem (např. 6-4-2 slovo tvorný postup, 6-4-2-1 afixace, 6-4-2-1-1 sufuxace). Změna klasifikačního kritéria v řadě pojmů-termínů na stejném stupni podřazenosti se označuje dvojitou tenkou linkou, předěly mezi skupinami pojmů uvnitř kapitoly se označují silnou linkou.

Pro úplnost a přehlednost systémového uspořádání se v určitých případech zařazuje pojem-termín jako heslové slovo na dvě místa a dostává se mu také dvojího číselného označení. Aby bylo zřejmé, že jde o pojem-termín týž, jsou obě heslová slova spojena vzájemnými odkazy (např. 5-9-4 spojovací výraz, viz i 7-3-10).

II.

1.1. Úkol zpracovat Slovník slovanské lingvistické terminologie byl přijat na zasedání Mezinárodní terminologické komise lingvistické (MTKL) při Mezinárodním komitétu slavistů v Praze r. 1960 z podnětu prof. *L. Andrejčina*. Slovník měl být zpracován na základě hesláře, jehož sestavením byla pověřena Československá terminologická komise lingvistická (ČSTKL). Podkladem pro vypracování hesláře se stal pojmově utříděný soupis lingvistických termínů vypracovaný slovenskými jazykovědci (s opřením o publikaci *Základná jazykovedná terminológia*, Bratislava 1952). Na zasedáních ČSTKL byl tento soupis ve značné míře doplněn, rozšířen o další oblasti lingvistické terminologie a nově pojmově (systémově) uspořádán. Přispěly k tomu i četné připomínky lingvistů z akademických ústavů a vysokoškolských pracovišť.

Návrh hesláře vypracovaný ČSTKL projednala Mezinárodní terminologická komise lingvistická (MTKL) postupně na svých pracovních zasedáních ve Varšavě (1962), v Budyšině (1963) a v Lublani (1964). Zároveň byl podroben i široké anketě zahraniční; došly písemné připomínky od členů MTKL i od dalších lingvistů z různých zemí.

1.2. Na dalších pravidelných zasedáních MTKL bylo projednáváno i systémové uspořádání terminologie v jednotlivých tematických (věcných) okruzích a postupně také ekvivalenty vypracované v jednotlivých jazycích.

2.1. Polskou část zpracoval *W. Doroszewski* v konzultační spolupráci s četnými pracovníky polských lingvistických institucí. Vypracování polských ekvivalentů organizačně zajišťovaly a na doplňování a revizi se významně podílely *D. Buttlerová* a *H. Satkiewiczová*.

2.2. Lužickosrbské ekvivalenty vypracovala lužickosrbská terminologická komise, která pracovala od r. 1960 jako subkomise hornolužické komise jazykovědné. Jejím tajemníkem byl do r. 1968 *R. Jenč*, od r. 1968 *H. Faska*, jejími členy *F. Michalk* a *H. Jenč*. Na práci komise se dále podíleli *H. Šewc*, zástupce nakladatelství *Domowina P. Völkel* a zástupci pedagogů. Terminologická komise (de facto identická s jazykovědným oddělením Institutu za serbski ludospyt v Budyšině) vypracovala nejprve soupis existujících lužickosrbských termínů užívaných v lingvistické literatuře (s výjimkou termínů čistě individuálních). Podporovala internacionalizační tendenci preferováním mezinárodních termínů. Pro pojmy–termíny, k nimž dosud neexistoval ekvivalent, komise ekvivalent vytvořila a jako doporučovaný neologismus jej ve slovníku označila špičatými závorkami. Aby se výsledky činnosti komise uplatnily i v publicistice a v školské praxi, rozeslala terminologická komise rozsáhlý soupis hornolužických termínů schválených celou jazykovědnou komisí publicistickým a pedagogickým institucím s instrukcí, aby se těchto termínů užívalo v literatuře i ve školách normativně. Dolnolužickosrbská terminologie nemohla být zpracována stejným způsobem, protože dolnolužickosrbská lingvistická literatura je nečetná. V poslední době slouží hornolužickosrbský spisovný jazyk jako model i pro dolní lužickou srbštinu a nové lingvistické termíny v dolnolužickosrbských učebnicích se přejímají po příslušných hláskových úpravách z hornolužickosrbského jazyka. V SSLT se proto uvádějí v dolnolužickosrbském jazyce jen lingvistické termíny základní.

2.3. Zpracováním ruských ekvivalentů byl pověřen nejprve jako člen komise *A. B. Šapiro*, po jeho smrti krátce *V. G. Kostomarov*, od r. 1967 pak jako člen komise *A. A. Reformatskij*, který zrevidoval veškeré ruské ekvivalenty a připravil konečnou verzi ruské části SSLT.

2.4. Ukrajinské ekvivalenty vypracovala ukrajinská terminologická komise za předsednictví *A. S. Mel'nyčuka* (1958–1964), *O. B. Tkačenka* (1964–1967) a *A. I. Bahmutové* (od r. 1968). Členy ukrajinské národní komise byli: *A. O. Bilec'kyj*, *G. M. Hnatuk*, *M. A. Žovtobrjuch*, *I. I. Kovalyk*, *N. A. Moskalenko*, *V. I. Perebyjnisová*. Všichni členové komise se kolektivně podíleli na redigování ukrajinských ekvivalentů ve všech kapitolách SSLT. Kromě toho využívala komise pomoci dalších významných lingvistů USSR, hlavně *V. M. Rusanivského*, *L. S. Palamarčuka*, *T. B. Lukinové* a *N. P. Romanovové*. Výběr ekvivalentů pro ukrajinskou část SSLT se opíral o terminologii užívanou v ukrajinské lingvistické literatuře publikované po r. 1950, takže ukrajinské ekvivalenty vyjadřují současný terminologický úzus.

2.5. Běloruská terminologická komise pracovala za vedení *M. R. Sudnika*. Jejími členy byli *A. I. Kiselevskij*, *I. I. Lučic-Fedorec*, *A. E. Michnevič*, *A. I. Podlužnyj* a *G. A. Cychun*. Komise se snažila podat v SSLT v relativní úplnosti veškerou ustálenou běloruskou lingvistickou terminologii, a proto doplnila původní návrh hesláře o některé specificky běloruské pojmy–termíny. Do slovníku však nezařazovala termíny úzce speciální nebo individuální. Na prvním místě se uvádí zpravidla termín běloruský nebo termín dávno přejatý, na dalších místech pak termíny teprve nově přejímané. K termínům pojmenovávajícím pojmy specifické jen v jiných slovanských jazycích komise běloruské termíny nevytvářela. V souhlase s koordinační a stimulační funkcí slovníku zavedla a graficky označila nové, doporučované (buď přejaté a adaptované, nebo kalkované) termíny pojmenovávající pojmy obecně lingvistické nebo postihující i běloruské jazykové jevy. Ze synonymních

termínů dávala komise přednost podobám kratším, neuváděla pojmenování mající spíše charakter výkladů nebo popisů. Pro pojmenovávání nových lingvistických pojmů volila komise zpravidla termíny mezinárodní.

2.6. Bulharské ekvivalenty zpracoval člen MTKL *L. Andrejčin* v konzultační spolupráci s dalšími bulharskými lingvisty.

2.7. Makedonské ekvivalenty byly zpracovány na podkladě Stručné současné gramatické terminologie (Кратка современа граматичка терминологија), publikované po r. 1945, dále se využilo makedonské lingvistické terminologie užívané ve školních učebnicích *K. Kepeského* a *B. Koneského* a ve vědeckých statích řešících otázku makedonského jazyka. Na zpracování makedonských ekvivalentů se podíleli: *B. Vidoeski*, *R. Igrinová-Skalovská*, *B. Koneski* a *K. Tošev*, který také jako člen MTKL od r. 1965 práci organizačně vedl.

2.8. Srbochorvatské = chorvatosrbské ekvivalenty připravili členové MTKL *P. Ivić* (z větší části) a *D. Brozović*. Oba prohlédli a zrevidovali veškerý materiál. Způsob označování variantních termínů byl schválen podle návrhu *D. Brozoviće*. Materiál srbochorvatského = chorvatosrbského jazyka se uvádí cyrilicí, latinkou se uvádějí termíny, kterých se užívá výhradně nebo téměř výhradně v Chorvatské socialistické republice, popřípadě i u Chorvatů v ostatních republikách. Znakem ▲ se označuje každý termín, popřípadě každý lexém v terminologických souslovích, kterého se užívá výhradně nebo téměř výhradně v Srbské socialistické republice, popřípadě u Srbů v ostatních republikách. To znamená, že termínů tištěných cyrilicí a neoznačených značkou ▲ se užívá ve všech republikách, v nichž se mluví srbochorvatským = chorvatosrbským jazykem (Srbsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora).

2.9. O slovinskou část lingvistické terminologie pečoval do lublaňského zasedání MTKL (r. 1964) *T. Logar*, od tohoto zasedání pak *J. Toporišič*. *Logarovy* slovinské ekvivalenty k původním návrhům českých termínů přehlédli *F. Tomšič* a *A. Bajec*. *J. Toporišič* je zrevidoval a doplnil a sám vypracoval slovinské ekvivalenty ke všem východiskovým termínům dodaným po roce 1964, hlavně z 9. kapitoly, obsahující terminologii nových lingvistických směrů.

2.10. Vypracováním anglických ekvivalentů byl pověřen člen MTKL *R. Auty*, připomínky k některým specificky americkým termínům vypracoval *L. Newman*. Z české strany spolupracoval na vytváření anglických ekvivalentů zejména *J. Vachek* a dále *A. Skaličková* (na 2. kapitole). Při vypracovávání ekvivalentů se *R. Auty* opíral o vlastní znalost britského úzu, jen ve speciálních případech pojmů–termínů zaváděných pražskou lingvistickou školou využíval *Vachkova* terminologického slovníku.

2.11. Francouzské ekvivalenty vypracoval a zrevidoval člen MTKL *P. Garde*.

2.12. Vypracováním německých ekvivalentů byl pověřen jako člen MTKL *R. Růžička*. Konzultačně s ním spolupracovali další lingvisté z NDR, především *G. Bergmann*, *E. Eichler*, *E. Isingová*, *R. Klappenbachová*, *W. Sperber*, *A. Steubová*, *D. Viehweger* aj. Organizačně práci zajišťovala a na revizi a doplňování ekvivalentů se podílela *G. Waltherová*. V německé části SSLT nejsou registrována všechna terminologická synonyma užívaná v německé lingvistické literatuře. Záměrně se uvádějí jen podoby nejfrekventovanější v literatuře vědecké, zpravidla doporučované termíny mezinárodní. Tím se programově podporuje snaha o internacionalizaci vědecké lingvistické terminologie.

2.13. V Československu byla práce na SSLT soustředěna v Československé terminologické komisi lingvistické (ČSTKL). Pracovní základnou komise se stal Ústav pro jazyk český ČSAV. Někteří členové ČSTKL se podíleli na propracovávání systémového uspořá-

dání hesláře a na projednání připomínek došlých z československých institucí i od jednotlivých lingvistů; terminologie některých tematických okruhů byla projednávána v pracovních subkomisích ČSTKL s přizváním expertů (např. v subkomisi pro lexikologii a lexikografii, teorii spisovného jazyka, stylistiku, dialektologii, nové směry lingvistické aj.). Při práci na hesláři a na české terminologii se dále konzultačně podíleli někteří další pracovníci z Ústavu pro jazyk český, z někdejšího Ústavu jazyků a literatur, z filozofické fakulty Univerzity Karlovy, popř. z jiných institucí.

Na zpracování slovenské lingvistické terminologie se podíleli vedle slovenských členů ČSTKL někteří další pracovníci Jazykovědného ústavu L. Štúra SAV.

3.1. Lexikografické zásady zpracování SSLT, které navrhla československá složka MTKL, byly projednány a schváleny Mezinárodní terminologickou komisí lingvistickou a na jejich základě bylo přistoupeno k lexikografickému zpracování SSLT. Vycházelo se přitom z výběru termínů a z návrhu jejich systémového uspořádání definitivně schváleného na zasedání MTKL v r. 1967 ve Varšavě a v r. 1968 v Bratislavě a v Moravanech. Některé problémy pojmové adekvátnosti ekvivalentů byly pak řešeny na dvoustranných jednáních členů československé složky MTKL s odpovědnými pracovníky národních terminologických komisí (zvláště s polskými, bulharskými, srbochorvatskými).

Vzhledem k tomu, že výběr termínů byl v podstatě ukončen v r. 1967 a že se vydání SSLT z technických a zčásti typografických příčin opozdilo, objevují se v terminologii zařazené do SSLT některé mezery (zvláště v dodatkové kapitole 9), zaviněné zmíněným časovým rozpětím mezi ukončením prací na korpusu termínů a vydáním díla.

3.2. Při závěrečných pracích bylo vedle zpracování připomínek recenzentů využito i hojných konzultací s členy ČSTKL, MTKL a s dalšími specialisty. Všem recenzentům náleží za přečtení rukopisu i za dodané připomínky srdečný dík; stejný dík patří i všem lingvistům, jejichž ochotné konzultační pomoci bylo využito, i všem pracovníkům, kteří se podíleli na náročné přípravě rukopisu po stránce administrativní a technické.

Korekturu provedli všichni členové MTKL odpovědní za vypracování ekvivalentů v jednotlivých jazycích, bulharský text přehlédl *M. Videnov*.

Je třeba vyslovit poděkování nakladatelství Academia za podporu a za pochopení pro vydání díla, které je konkrétním výsledkem široké mezinárodní spolupráce slavistů. Díky patří i pracovníkům tiskárny, kteří s nevšední péčí překonávali obtíže spojené s vydáním díla typograficky neobyčejně náročného.

3.3. Při zpracovávání SSLT bylo pro výběr termínů a ověřování ekvivalentů využíváno zvláště těchto slovníků lingvistické terminologie:

O. C. Ахманова, *Словарь лингвистических терминов*, Москва 1966;

Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa 1968;

E. P. Намп, *A Glossary of American Technical Linguistic Usage*, Utrecht—Antwerp 1957, ruský překlad В. В. Иванов: *Эрих Хемп, Словарь американской лингвистической терминологии*, Москва 1964;

J. Knobloch a. kol., *Sprachwissenschaftliches Wörterbuch*, Lief. 1—7, Heidelberg 1961—1974;

E. В. Кротевич, Н. С. Родзевич, *Словник лінгвістичних термінів*, Київ 1957;

J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, 3-e édition, Paris 1951 (1961), ruský překlad Н. Д. Андреев (red. А. А. Реформатский): *Ж. Марузо, Словарь лингвистических терминов*, Москва 1960;

M. A. Pei, F. Gaynor, *A Dictionary of Linguistics*, New York 1954;

- Rusko-český slovník *lingvistické terminologie*, red. O. Man, L. Koval, Praha 1960;
R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* I, II, Zagreb 1969;
A. Springhetti, *Lexicon linguisticae et philologiae*, Roma 1962;
J. Vachek, *Dictionnaire de linguistique de l'école de Prague*, Utrecht—Anvers 1960, ruský překlad И. А. Мельчук, В. З. Санников (red. А. А. Реформатский): *Й. Вахек, Лингвистический словарь пражской школы*, Москва 1964;
Základná jazykovedná terminológia (red. Š. Peciar a kol.), Bratislava 1952.

V jednotlivých případech bylo přihlédnuto i k dalším slovníkům lingvistické terminologie, a to:

- J. B. Hoffmann, H. Rubenbauer, *Wörterbuch der grammatischen und metrischen Terminologie*, Heidelberg 1950;
B. Kielski, *Słownik terminologii gramatycznej francuskiej i polskiej*, Łódź 1959;
F. Lázaro Carreter, *Diccionario de términos filológicos*, 2. vyd. Madrid 1962;
La Linguistique. Guide alphabétique. Sous la direction d'André Martinet avec la collaboration de J. Martinet et H. Walter, Paris 1969;
R. Nash, *Multilingual Lexicon of Linguistics and Philology*; English, Russian, German, French, Miami 1968;
А. Л. Трахтеров, *Английская фонетическая терминология*, Москва 1962.

3.4. Prudký rozvoj lingvistické terminologické lexikografie v mnoha zemích můžeme sledovat v posledním období, po ukončení prací na výběru a zpracování termínů pro SSLT (srov. jejich přehled v čl. Al. Jedličky a M. Dokulila, *Rozvoj práce v oblasti lingvistické terminologie*, Slovo a slovesnost 36, 1975, s. 219—232). Jde hlavně o slovníky výkladové, uvádějící terminologické ekvivalenty v základních jazycích světových (v angličtině, francouzštině, němčině, ruštině) a o slovníky encyklopedického charakteru. I některých z nich bylo možno ještě v posledních fázích práce využít pro ověření nebo úpravu terminologie:

- R. Conrad a kol., *Kleines Wörterbuch sprachwissenschaftlicher Termini*, Leipzig 1975;
J. Dubois a kol., *Dictionnaire de linguistique*, Paris 1973;
G. Mounin a kol., *Dictionnaire de la linguistique*, Paris 1974.